

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОНСТАНТИНОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.359

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИДАННЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО ЗМЕНШУЮТЬ
НАДХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТУ АБО ЗБІЛЬШУЮТЬ
ВИТРАТИ БЮДЖЕТУ ВСУПЕРЕЧ ЗАКОНУ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Процюк Олег Володимирович,

Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

академік Академії наук вищої школи України

Лихова Софія Яківна,

Національний авіаційний університет,

завідувач кафедри кримінального права і процесу Юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент

Кісілюк Едуард Миколайович,

Міністерство внутрішніх справ України,

начальник відділу професійної підготовки управління професійної освіти та науки
Департаменту персоналу

Захист відбудеться 07 травня 2021 р. о 10:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ,
пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 05 квітня 2021 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

С. Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Згідно зі ст. 95 Конституції України, бюджетна система держави будується на засадах справедливого та неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами й територіальними громадами. Соціальна значущість належного функціонування цієї сфери економічних відносин полягає в тому, що легітимний процес формування, розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів є гарантією ефективної реалізації державою всіх своїх функцій. Водночас підґрунтям належного функціонування бюджетної сфери слугує діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і розглядом звітів про їх виконання відповідними службовими особами. Правову основу такої діяльності становить видання нормативно-правових актів, що маршрутизують фінансові ресурси відповідно до закону.

Вказана сфера суспільних відносин потребує особливого рівня охорони, зокрема кримінально-правовими засобами. Однак слід констатувати, що більшість наявних наукових праць з цього питання означені фрагментарністю, дискусійністю та недостатніми межами теоретичного дослідження. Зазначене стосується і видання нормативно-правових актів, які розподіляють бюджетні кошти відповідно до закону.

Наявна законодавча база та правозастосовна практика щодо кримінально-правового захисту формування й легітимного розподілу бюджетних коштів, на жаль, не відповідають нагальним викликам сьогодення. Постійні зміни до бюджетного та кримінального законодавства нашої країни, а також необхідність виконання завдань держави, передбачених видатковою або дохідною частиною відповідного бюджету, актуалізують потребу у своєчасному та практично значущому запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчинені з використанням бюджетних коштів, зокрема діянням, передбаченим ст. 211 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону».

Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора, кількісні показники зареєстрованих кримінальних правопорушень, що вчинені з використанням бюджетних коштів, протягом останніх років засвідчують різну динаміку. Так, у 2016 р. обліковано 2129 кримінальних правопорушень, що вчинені з використанням бюджетних коштів, у 2017 р. – 3049, у 2018 р. – 2779, у 2019 р. – 2316, за шість місяців 2020 р. – 2503. 3-поміж вказаних показників незначну частку становить кримінальне правопорушення, передбачене ст. 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»: у 2015 р. обліковано 2 такі діяння, у 2016 р. – 18 (0,85 % від загальної кількості облікованих правопорушень, що вчинені з використанням бюджетних коштів), у 2017 р. – 0, у 2018 р. – 4 (0,14 %), 2019 р. – 0, за шість місяців 2020 р. – 3 (0,12 %)¹. Зазначені показники зумовлені, серед іншого, недосконалістю досліджуваної норми, а також браком теоретичних досліджень питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що

¹ Статистична інформація. Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113285&libid=100820#.

зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. У сукупності це призводить до виникнення складнощів під час кваліфікації вказаного кримінального правопорушення, а також високого рівня латентності щодо цього діяння, що зумовлює уникнення особами, які його вчиняють, справедливого покарання. Вказану позицію підтверджують результати опитування, у межах якого більшість респондентів (89,3 %) констатували недосконалість норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону.

Актуальність дослідження зумовлена різноманітністю проблем, які потребують підвищеної уваги законодавця до врегулювання питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Такі кримінальні правопорушення потребують як суто законодавчого реагування, так і дієвих рішень суб'єктів правозастосування, адже вказані зловживання створюють умови для вчинення правопорушень у бюджетній сфері, спад виробництва, девальвацію національної валюти та розбалансованість економіки загалом.

Питання кримінально-правової охорони бюджетної системи України розглядали у своїх працях: П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Я. М. Брайнін, П. С. Берзін, Р. В. Вереша, А. А. Вознюк, П. А. Воробей, Н. О. Гуторова, О. М. Джужа, М. В. Довгаль, О. О. Дудоров, З. А. Загинеї-Заболотенко, А. П. Закалюк, О. О. Кияшко, Е. М. Кісілюк, М. І. Колос, О. М. Костенко, В. В. Кузнецов, О. А. Кузьменко, М. П. Куцевич, С. Я. Лихова, Н. В. Лісова, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, О. М. Олійник, В. І. Осадчий, М. І. Панов, О. І. Перепелиця, Є. В. Пилипенко, О. В. Процюк, А. В. Савченко, І. А. Сікорська, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, О. В. Тихонова, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. В. Черней, С. С. Чернявський, В. І. Шакун, О. Ю. Шиян та інші. Праці зазначених науковців, безперечно, становлять наукову та практичну цінність, однак чимало питань, пов'язаних з ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, залишилися дискусійними, а деякі з них – недостатньо чи взагалі не дослідженими.

Викладене підтверджує актуальність обраної теми та зумовлює потребу в поглибленому теоретичному аналізі кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Дослідження дасть змогу сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність у цій сфері, а також рекомендації стосовно практики їх застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р); Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки,

затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 рр., затверджених постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 р. № 30 (п. 3.4.2.5); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, затвердженого рішенням Вченої ради НАВС від 26 грудня 2017 р. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є комплексне та системне розроблення питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, а також формування на цій основі пропозицій щодо вдосконалення законодавства й доктринальних положень кримінального права, спрямованих на підвищення ефективності правозастосовної діяльності в цій сфері.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- з урахуванням сучасних досягнень теорії вітчизняного кримінального права визначити сучасний стан наукового розроблення питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, обґрунтувати систему методів дослідження;
 - розглянути становлення та розвиток кримінально-правової охорони бюджетної системи України за національним законодавством;
 - узагальнити зарубіжну практику кримінально-правової охорони бюджетної системи;
 - розкрити зміст родового, видового та безпосереднього об'єктів досліджуваного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України;
 - висвітлити теоретичні положення щодо специфіки виявів об'єктивної сторони видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону;
 - розкрити ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України;
 - виокремити й розглянути проблемні питання кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України;
 - схарактеризувати особливості відмежування видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, від суміжних кримінальних правопорушень;
 - розкрити особливості покарання, що може бути призначено за досліджуване кримінальне правопорушення;
 - сформулювати й обґрунтувати конкретні пропозиції щодо необхідних змін і доповнень до змісту кримінально-правової норми, передбаченої ст. 211 КК України.
- Об'єкт дослідження* – суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони бюджетної системи України.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону.

Методи дослідження представлені рядом як загальнонаукових так і спеціальних методів, що дало змогу забезпечити об'єктивний аналіз об'єкта та предмета нашого дослідження. Також за допомогою методів дослідження нами було сформовано висновки по роботі. Їх було обрано зважаючи на галузеву спрямованість тематики, мети, задач, об'єкта та предмета дослідження. Отже, нами було використано такі методи: *історико-правовий* – для висвітлення етапів розвитку кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону (підрозділ 1.2); *компаративістський (порівняльно-правовий)* – при проведенні аналізу зарубіжного законодавства щодо кримінальної відповідальності стосовно зазначеної проблематики (підрозділ 1.3); *діалектичний* – у межах розгляду взаємозв'язку єдностей і протилежностей під час дослідження кримінально-правових понять і категорій у контексті кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (усі розділи); *системний* – для аналізу усіх елементів та ознак досліджуваного складу кримінального правопорушення (підрозділи 2.1, 2.2); *логіко-юридичний* – з метою вивчення можливих шляхів удосконалення чинного кримінально-правового законодавства України в сфері захисту бюджетних відносин та практики його застосування (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1–3.2); *статистичний* – під час встановлення статистичних даних про кількість учинених кримінальних правопорушень і вручених повідомлень про підозру за їх учинення щодо предмету нашого дослідження (розділи 2, 3); *соціологічний* – у межах проведення анкетування з питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону (розділи 2, 3); *індукції* – з метою формулювання загальних висновків, удосконалення понятійно-категорійного апарату предмета дослідження (усі розділи); *дедукції* – у контексті виокремлення критеріїв розмежування кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону шляхом застосування правила співвідношення загального й часткового (розділи 2, 3).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 189 працівників слідчих підрозділів Головного управління Національної поліції в м. Києві та десяти областях України (Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Харківській) стосовно питань кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону; узагальнені результати вивчення 17 кримінальних проваджень, досудове розслідування яких розпочато за ст. 211 КК України, за період 2015–2020 рр.; статистичні дані Офісу Генерального прокурора щодо кількості розпочатих кримінальних проваджень, у яких особам вручено повідомлення про підозру за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з

виданням нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, за 2015–2020 рр.

Наукова новизна одержаних результатів цього дослідження полягає в тому, що робота є одним з перших комплексних монографічних досліджень, у якому надано всебічну характеристику кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Конкретний внесок дисертанта в наукове розроблення зазначених положень полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення змісту досліджуваної норми, зокрема:

вперше:

– з урахуванням конкретизації структури суспільних відносин об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, аргументовано, що: 1) родовим об'єктом цього правопорушення слугують відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) видовим об'єктом є відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України; 3) основним безпосереднім об'єктом постають відносини, які забезпечують додержання встановленого законом порядку видання нормативно-правових або розпорядчих актів, пов'язаних з виконанням державного й місцевого бюджетів; 4) додатковим обов'язковим об'єктом є система оподаткування в частині встановленого порядку запровадження та справляння податкових платежів;

– доведено потребу в доповненні об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення, крім способу «видання» нормативно-правового акта, способами «підроблення» або «знищення»;

– предметом зазначеного кримінального правопорушення запропоновано вважати нормативно-правовий акт, а не нормативно-правові акти. Адже, попри те, що в чинній редакції досліджуваного кримінального правопорушення цей термін вжито в множині, для вчинення вказаного кримінального правопорушення достатньо підроблення принаймні одного такого акта. Причому моментом закінчення кримінального правопорушення визнано не власне видання акта, його підроблення або знищення, а настання шкоди у вигляді «зменшення надходження бюджету або збільшення витрат бюджету всупереч закону у великих розмірах бюджетних коштів». Таким чином буде усунуто момент невизначеності законодавцем повноти й чіткості опису предмета цього правопорушення, а також моменту його закінчення;

– ураховуючи зміст чинного поняття службової особи (ч. 3 ст. 18, п. 1 примітки до ст. 364 КК України), запропоновано відносити до її кола також тих осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням контрольно-ревізійних функцій чи функцій державного фінансового контролю, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням;

– обґрунтовано доцільність конкретизації форми вини в тексті досліджуваної кримінально-правової норми шляхом доповнення ч. 1 ст. 211 КК України перед словами «видання нормативно-правових актів» словом «умисне»;

– доведено необхідність внесення до тексту досліджуваної норми такої кваліфікуючої обставини, як учинення цього діяння за попередньою змовою групою осіб;

удосконалено:

– положення, згідно з яким диспозиція ч. 1 ст. 211 КК України є бланкетною, і не містить критерії та ознаки легітимності нормативно-правових актів, що є предметом досліджуваного кримінального правопорушення;

– наукову позицію про те, що видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, не лише може становити загрозу для бюджетних відносин у контексті їх господарської реалізації як основи розвитку держави, а й передусім впливає на суспільні відносини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, а також впливає на фінансову безпеку держави;

– твердження стосовно того, що видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, як форма вияву об'єктивної сторони кримінального правопорушення, визначеного ст. 211 КК України, передбачає вчинення активних дій, щодо яких існує пряма чи часткова заборона або обмеження;

дістало подальший розвиток:

– положення щодо моменту закінчення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, яке безпосередньо має бути пов'язане з настанням шкоди у вигляді зменшення надходження бюджету або збільшення витрат бюджету всупереч закону у великих розмірах бюджетних коштів;

– підхід до визначення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, у формі вини з прямим умислом, зміст якої полягає в: 1) інтелектуальному моменті – усвідомленні ознак: предмета кримінального правопорушення (нормативно-правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону); власне суспільно небезпечних діянь (їх зміст, спрямованість, наслідкова складова тощо); 2) вольовому моменті – бажанні вчинити діяння (видати нормативно-правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону);

– правила кваліфікації видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, у разі вчинення сукупності кримінальних правопорушень або за умови їх конкуренції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції впроваджено та мають прикладний характер в:

– *практичній діяльності* – для правильного й однозначного застосування ст. 211 КК України в процесі кваліфікації кримінальних правопорушень, що передбачають видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 4 березня 2020 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина»,

«Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 лютого 2020 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних положень стосовно кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження до бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, а також у процесі підготовки монографій і статей з кримінально-правових дисциплін (акт Національної академії внутрішніх справ від 26 травня 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в межах дослідження, оприлюднено під час виступів на: VII міжвузівській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 18 листопада 2016 р.), VIII міжвузівській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 16 листопада 2017 р.), IX Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 21 листопада 2018 р.), міжвузівській науково-практичній інтернет-конференції «Застосування іноземної мови під час викладання кримінально-правових дисциплін» (м. Київ, 5 червня 2019 р.), X Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 22 листопада 2019 р.), міжвузівському науково-практичному круглому столі «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 28 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких чотири статті в наукових виданнях МОН України, визначених як фахові з юридичних наук, одна – у зарубіжному юридичному виданні (Велике Герцогство Люксембург), шість тез доповідей, які оприлюднено на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (186 найменувань на 20 сторінках) і шести додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок, з яких основний текст дисертації становить 164 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету й завдання, об'єкт і предмет, схарактеризовано методологію, описано наукову новизну та практичне значення роботи, надано відомості щодо публікацій автора, апробації матеріалів дисертації, її структури й обсягу.

Розділ 1 «Теоретичні, методологічні й правові засади дослідження кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Сучасний стан та методологія дослідження кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»* проаналізовано наукові праці, присвячені питанням видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, які слугували підґрунтям для комплексного та системного вивчення предмета дослідження. Зазначені напрацювання розподілено за напрямками аналізу, а саме: щодо кримінально-правової характеристики дій, схожих за своєю протиправною сутністю; у яких описано кримінологічні, криміналістичні, кримінально-процесуальні й інші аспекти запобігання виданню нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону; у яких вивчено предмет роботи у взаємозв'язку з іншими кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності. Зосереджено увагу на положеннях вітчизняного або зарубіжного законодавства, у яких на сьогодні внесено відповідні зміни; судовій практиці щодо застосування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону.

Висвітлено систему методів наукового пізнання, встановлено методологічну основу дослідження об'єкта та предмета роботи. Доведено, що теоретичними передумовами розробки є, по-перше, всебічне вивчення наукової сутності й меж напрацювань стосовно ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України; по-друге, оптимальне формулювання завдань дослідження, вирішення яких представлено в пропозиціях з удосконалення чинного законодавства щодо кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону; по-третє, наявність об'єктивного бачення стосовно досліджуваних питань, їх взаємозв'язок з положеннями вчених із суміжних галузей права.

У підрозділі 1.2 *«Генеza законодавства щодо кримінально-правової охорони надходжень та витрат бюджету в результаті видання нормативно-правових актів»* досліджено розвиток кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Встановлено, що відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України щодо посилення боротьби з порушеннями бюджетного законодавства» від 7 жовтня 1997 р. № 552/97-ВР законодавець вперше криміналізував видання нормативних актів, які змінюють доходи й видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку, у ст. 80-4 КК України 1960 р. Суттєвих змін, які стосувалися конкретизації форм об'єктивної сторони, аналізована норма зазнала 2010 року у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України» від 8 липня 2010 р. № 2457-VI. Констатовано, що інші зміни й доповнення, внесені законами України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 р. № 270-VI та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII, стосувалися покарання за вчинення досліджуваного діяння.

У підрозділі 1.3 «Законодавство зарубіжних країн щодо кримінально-правової охорони надходжень та витрат бюджету в результаті видання нормативно-правових актів» проаналізовано досвід застосування норм щодо кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону таких зарубіжних країн як: Австрійська Республіка, Республіка Азербайджан, Аргентинська Республіка, Республіка Вірменія, Грузія, Республіка Казахстан, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Таджикистан, Республіка Туркменістан, Республіка Албанія, Королівство Данія, Королівство Іспанія та деяких інших. Практично значущий аспект порівняльно-правової частини дослідження кримінальної відповідальності за вказані протиправні діяння висвітлено в таких висновках: 1) вказані норми розміщено як у главах, книгах (розділах) особливих частин іноземних КК, у яких передбачено відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, так і в главах, книгах (розділах) відповідних іноземних КК, що передбачають відповідальність за службові правопорушення; 2) предмет кримінальних правопорушень – нормативно-правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, як речі матеріального світу та носії інформації; 3) описання ознак об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення передбачає кілька підходів залежно від форм її вияву. Способи вчинення кримінального правопорушення визначено по-різному, проте зазвичай це – видання, підроблення або знищення документів; 4) суб'єкт кримінального правопорушення – спеціальний – службова особа; 5) суб'єктивна сторона кримінального правопорушення означена виною у формі прямого умислу, мета є факультативною ознакою; мотив – зазвичай корисливий.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» містить два підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» проаналізовано ознаки об'єкта й об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України.

Зауважено, що за чинним законодавством родовим об'єктом видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, є відносини у сфері господарської діяльності. Натомість аргументовано, що родовим об'єктом досліджуваного кримінального правопорушення мають бути відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, є відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України (цю позицію поділяють 79,0 % респондентів). Суспільні відносини, які забезпечують додержання встановленого законом порядку видання нормативно-правових актів, пов'язаних з

виконанням державного та місцевого бюджетів, слугують основним безпосереднім об'єктом аналізованого діяння. Натомість додатковим обов'язковим об'єктом вказаного кримінального правопорушення є система оподаткування в частині встановленого порядку запровадження та справляння податкових платежів. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, є нормативно-правові акти, на підставі яких зменшуються надходження до бюджету або збільшуються його витрати, які включають у бюджети всіх рівнів незалежно від джерел їх формування в разі вчинення дій щодо бюджетних коштів у великих розмірах. Встановлено, що типовою ознакою нормативно-правових актів є наявність формально визначеного характеру, а також приписів, обов'язкових для виконання необмеженим і персонально не визначеним колом юридичних і фізичних осіб (різноманітні постанови, правила, положення, накази, порядки, роз'яснення, інструкції, інструктивні листи).

Доведено, що об'єктивна сторона досліджуваного складу кримінального правопорушення передбачає вчинення суспільно небезпечних дій у формі видання всупереч встановленому законом порядку нормативно-правового акта, який зменшує надходження до бюджету або збільшує витрати бюджету всупереч закону. Обґрунтовано доцільність введення до тексту досліджуваної норми таких форм об'єктивної сторони, як «підроблення» або «знищення».

Видання нормативно-правових актів визначено як одноособове прийняття та підписання цих документів службовими особами, а також затвердження ними актів, прийнятих (схвалених) відповідними колегіальними органами.

На підставі аналізу положень чинного законодавства констатовано, що досліджуване кримінальне правопорушення вважають закінченим з моменту видання службовою особою відповідного акта, якщо предмет таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах. Причому та обставина, набрав чи ні нормативно-правовий акт законної сили, не впливає на визнання кримінального правопорушення закінченим. Зазначено, що в ст. 211 КК України законодавець чітко не визначив питання щодо настання шкоди в результаті вчинення досліджуваного діяння. Заподіяння чи не заподіяння внаслідок видання нормативно-правового акта суспільно небезпечних наслідків фактично охоплюється частиною першою та зазначається лише у зв'язку із вказівкою на предмет правопорушення. Про обов'язковість реального спричинення шкоди у великих розмірах (що в тисячу й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) у статті не йдеться.

Досліджено кваліфікуючі ознаки аналізованого кримінального правопорушення (вчинення діяння щодо бюджетних коштів в особливо великих розмірах, що в три тисячі та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, або вчинення такого правопорушення повторно).

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» на підставі тлумачення змісту диспозицій аналізованої норми встановлено, що досліджуване кримінальне правопорушення може вчиняти лише спеціальний суб'єкт – службова особа. Зважаючи на неповноту законодавчої конструкції поняття «службова особа», визначеного в ч. 3 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України,

запропоновано відносити до її кола також тих осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням контрольно-ревізійних функцій чи функцій державного фінансового контролю, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням. Обґрунтовано доцільність встановлення кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо такі дії вчинено за попередньою змовою групою осіб, як кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення (таке твердження підтримують 86,4 % респондентів).

Зауважено, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, означена лише умисною формою вини. У межах конкретизації ознак інтелектуального й вольового моментів вини встановлено, що особа повинна усвідомлювати ознаки предмета кримінального правопорушення (нормативно-правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону) та власні суспільно небезпечні діяння, їх зміст, а також спрямованість. Вольовий момент вини досліджуваного кримінального правопорушення полягає в бажанні винного вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Обґрунтовано доцільність конкретизації форми вини в тексті досліджуваної кримінально-правової норми шляхом доповнення ч. 1 ст. 211 КК України перед словами «видання нормативно-правових актів» словом «умисне».

Розділ 3 «Особливості кваліфікації ст. 211 КК України, відмежування цього правопорушення від суміжних кримінальних караних діянь та покарання за такі діяння» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Особливості кваліфікації та відмежування діяння, передбаченого ст. 211 КК України, від суміжних кримінальних правопорушень» безпосередньо розглянуто особливості кваліфікації видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. З'ясовано, що виданням таких актів у контексті відповідальності за ст. 211 КК України слід вважати як одноособове складання, прийняття, підписання та доведення до відома таких документів службовими особами, так і затвердження ними актів, прийнятих (схвалених) відповідними колегіальними органами. Крім того, вказане діяння є вчиненим усупереч встановленому законом порядку.

Встановлено, що в разі, якщо видання поєднується із фактичним використанням бюджетних коштів всупереч їх цільовому призначенню або в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, чи з недотриманням вимог щодо пропорційного скорочення або пропорційного фінансування видатків бюджетів, учинене потрібно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 210, 211 КК України. У разі, якщо шляхом видання актів, вказаних у ст. 211 КК України, вчиняються порушення бюджетного законодавства, описані в диспозиції ст. 210 КК України, вчинене з урахуванням правил про конкуренцію загальної та спеціальної норми потрібно кваліфікувати лише за ст. 211 КК України.

Розкрито особливості відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, від складів суміжних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 210, 212, 222, 364, 365, 367 КК України. На

підставі вивчення практики діяльності судів (рішення, вироки, постанови), визначено низку розбіжностей щодо тлумачення чинних норм КК України та помилок, яких припускаються правоохоронні органи й органи судової влади стосовно відмежування вказаних діянь. Виокремлено суміжні (спільні) ознаки та ознаки, за якими слід відмежовувати вказані діяння в процесі кримінально-правової кваліфікації. Встановлено основні критерії їх відмежування, а саме: 1) безпосередній об'єкт посягання; 2) коло осіб, які є потерпілими, та вид їхньої діяльності; 3) спосіб учинення кримінального правопорушення; 4) суб'єкт кримінального правопорушення; 5) вина, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення.

У підрозділі 3.2 *«Особливості покарання за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»* доведено, що законодавець використовує три види санкцій: відносно визначену, альтернативну та кумулятивну.

У контексті розгляду видів покарання, що передбачені за досліджуване правопорушення, констатовано доцільність виключення із санкції ч. 1 ст. 211 КК України такого виду покарання, як виправні роботи. З огляду на сутність цього виду покарання, наголошено на неможливості його застосування за будь-яке кримінальне правопорушення, де суб'єктом слугує службова особа публічного права. Натомість застосування виправних робіт за вказані вище протиправні дії, учинені службовою особою приватного права, є обґрунтованим і доцільним.

На підставі аналізу визначених санкцій встановлено, що узгодження термінів покарання у вигляді виправних робіт та обмеження волі, а також встановлення інтервалу між нижніми й верхніми межами покарання у вигляді позбавлення волі в санкції досліджуваного кримінального правопорушення немає обґрунтування з позиції співмірності суспільної небезпеки досліджуваного діяння та законодавчо передбаченого покарання за нього. Запропоновано будувати санкції статей та інтервали між нижніми й верхніми межами зазначених вище покарань, ґрунтуючись на врахуванні взаємообумовленості ступеня небезпечності та ступеня тяжкості кримінального правопорушення. Наголошено на тому, що саме цей підхід має бути визначальним під час побудови санкції будь-якої статті КК України. Обґрунтовано доцільність введення до санкції ч. 2 ст. 211 КК України (з огляду на корисливу спрямованість вказаних кримінально караних дій) такого додаткового виду покарання, як штраф.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації здійснено узагальнення та запропоновано вирішення конкретного наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, та формулюванні положень, пропозицій і змін до законодавства, які відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та практики законодавства про кримінальну відповідальність, зокрема:

1. Констатовано, що нормативно-правова конструкція предмета дослідження не відповідає потребам правозастосовної практики, на що вказує фрагментарний характер його дослідження, а також недостатня аргументованість окремо взятих пропозицій як законодавства, так і теоретичних розробок досліджуваного питання. Наукові розробки згруповано за напрямками вивчення кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. Праці вчених узагальнено за напрямками аналізу, а саме: роботи щодо кримінальної відповідальності за дії подібного характеру; праці, у яких описано кримінологічні, криміналістичні, кримінально-процесуальні й інші аспекти запобігання виданню нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону; дослідження кримінальної відповідальності за видання зазначених нормативно-правових актів у контексті вивчення кримінальних правопорушень лише у сфері господарської діяльності. Встановлено такі особливості вказаних робіт: у значній кількості праць проаналізовано положення вітчизняного й зарубіжного законодавства, яке на сьогодні вже зазнало чимало змін; недостатньо вивчено судову практику щодо застосування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Методологію дослідження кримінальної відповідальності за вчинення протиправних діянь становить система наукових підходів, а також сукупність методів, які використано у взаємодії з метою реалізації поставлених задач дослідження та формування його логічних висновків.

2. На підставі результатів вивчення генези національного законодавства щодо кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, підтримано та удосконалено позицію такої її розвитку: 1) становлення законодавства щодо кримінальної відповідальності за вилучення коштів із казни (середина XVIII – перша половина XIX ст.); 2) формування кримінальної відповідальності за розкрадання у сфері державної та службової діяльності (середина XIX – початок XX ст.); 3) виокремлення нормативної бази щодо кримінальної відповідальності за посягання на кошти, що формують бюджетну систему, які вчиняються службовими (посадовими) особами (середина – кінець XX ст.); 4) законодавство про кримінальну відповідальність за посягання на бюджетну систему як складову господарських правовідносин (кінець XX – початок XXI ст.)

3. Узагальнено зарубіжну практику в частині кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. З огляду на законодавче закріплення форм об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення, виокремлено новітні підходи до описання її ознак. Практично значущий аспект порівняльно-правової частини дослідження кримінальної відповідальності за вказані протиправні діяння обґрунтовано в таких висновках: зазначені норми розміщено переважно в главах (розділах) особливих частин КК, у яких передбачено відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності або економічної безпеки держави; предмет кримінальних правопорушень – нормативно-

правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, як речі матеріального світу та носії інформації; описання ознак об'єктивної сторони досліджуваного кримінального правопорушення передбачає кілька підходів залежно від форм її вияву. Способи вчинення кримінального правопорушення визначено по-різному, проте зазвичай це – видання, підроблення або знищення документів; суб'єкт кримінального правопорушення – спеціальний – службова особа; суб'єктивна сторона кримінального правопорушення означена виною у формі прямого умислу, мета є факультативною ознакою; мотив – зазвичай корисливий. Аналіз досвіду кримінальної відповідальності зарубіжних країн за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, сприяв визначенню оптимальних підходів до вдосконалення змісту ст. 211 КК України, зокрема щодо встановлення об'єкта кримінального правопорушення, а також доцільності перегляду (шляхом доповнення) опису об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення.

4. Родовим об'єктом видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, слід вважати відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, є відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України (цю позицію поділяють 79,0 % респондентів). Суспільні відносини, які забезпечують додержання встановленого законом порядку видання нормативно-правових актів, пов'язаних з виконанням державного та місцевого бюджетів, слугують основним безпосереднім об'єктом аналізованого діяння. Додатковим обов'язковим об'єктом вказаного кримінального правопорушення є система оподаткування в частині встановленого порядку запровадження та справляння податкових платежів. Обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, є предмет правопорушення – нормативно-правові акти, що, всупереч закону, зменшують надходження до бюджету або збільшують його витрати, які включають у бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування в разі вчинення дій щодо бюджетних коштів у великих розмірах. Вивчення особливостей нормативно-правових актів, а також обов'язкових для виконання приписів дає змогу стверджувати, що характерною їх рисою є формальна визначеність і дія на необмежене й персонально не визначене коло юридичних та фізичних осіб. Це можуть бути діючі постійно або протягом певного проміжку часу різноманітні постанови, правила, положення, накази, порядки, роз'яснення, інструкції, інструктивні листи.

5. Доведено, що об'єктивна сторона досліджуваного складу кримінального правопорушення може полягати у вчиненні шляхом видання, підроблення або знищення документів суспільно небезпечних дій у формі видання всупереч встановленому законом порядку нормативно-правового акта, який зменшує надходження до бюджету або збільшує витрати бюджету всупереч закону.

Вказано, що визначення структури, обсягу доходів і видатків державного та місцевого бюджетів є виключною прерогативою Верховної Ради України й органів місцевого самоврядування. Виданням нормативно-правових актів є як одноособове

прийняття і підписання таких документів службовими особами, так і затвердження ними актів, прийнятих (схвалених) відповідними колегіальними органами. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 211 КК України, слід вважати закінченим з моменту видання службовою особою відповідного акта, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах.

6. Суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, спеціальний – службова особа. Зважаючи на неповноту законодавчої конструкції поняття «службова особа», визначеного в ч. 3 ст. 18 та п. 1 примітки до ст. 364 КК України, запропоновано відносити до її кола також тих осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням контрольно-ревізійних функцій чи функцій державного фінансового контролю, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням. Обґрунтовано доцільність встановлення кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо такі дії вчинено за попередньою змовою групою осіб, як кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення (таку позицію підтримали 86,4 % респондентів).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, означена лише умисною формою вини. У межах конкретизації ознак інтелектуального й вольового моментів вини встановлено, що особа повинна усвідомлювати ознаки предмета кримінального правопорушення (нормативно-правові акти, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону) та власні суспільно небезпечні діяння, їх зміст, а також спрямованість своїх діянь. Вольовий момент вини досліджуваного кримінального правопорушення полягає в бажанні винного вчинити відповідні суспільно небезпечні діяння. Обґрунтовано доцільність конкретизації форми вини в тексті досліджуваної кримінально-правової норми шляхом доповнення ч. 1 ст. 211 КК України перед словами «видання нормативно-правових актів» словом «умисне».

7. Розглянуто особливості кваліфікації видання нормативно-правових актів, які зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. Ці особливості зумовлено ускладненою конструкцією аналізованого складу кримінального правопорушення, зокрема можливе поєднання у ньому кількох альтернативних суспільно небезпечних діянь. Також доведено можливість існування продовжуваного одиничного досліджуваного кримінального правопорушення, що полягає у вчиненні кількох об'єднаних спільним умислом і метою тотожних діянь, учинених у різний час. Проаналізовано випадки неправильної офіційної кваліфікації дій службових осіб щодо кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в судовій практиці.

8. Досліджено особливості відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, від суміжних кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 210, 212, 222, 364, 365, 367 КК України. Проаналізовано помилки органів досудового розслідування та судів, яких вони припускаються під час відповідного відмежування. Виокремлено суміжні (спільні) ознаки та ознаки, за якими слід відмежовувати вказані діяння в процесі кримінально-правової кваліфікації. Встановлено основні критерії їх відмежування, а саме: 1) безпосередній

об'єкт посягання; 2) коло осіб, які є потерпілими, та вид їхньої діяльності; 3) спосіб учинення кримінального правопорушення; 4) суб'єкт кримінального правопорушення; 5) вина, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення.

9. У межах вивчення покарання за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону, встановлено, що законодавець використовує три види санкцій: відносно визначену, альтернативну та кумулятивну. Констатовано доцільність виключення із санкції ч. 1 ст. 211 КК України такого виду покарання, як виправні роботи. З огляду на сутність цього виду покарання, наголошено на неможливості його застосування за будь-яке кримінальне правопорушення, де суб'єктом слугує службова особа публічного права. Натомість застосування виправних робіт за вказані вище протиправні дії, учинені службовою особою приватного права, є обґрунтованим і доцільним. Обґрунтовано потребу в розширенні переліку покарань за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 211 КК України, таким додатковим видом покарання, як штраф.

10. На підставі проведеного дослідження особливостей кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, запропоновано нову редакцію ст. 211 КК України:

«Стаття 211. Умисне видання або підроблення, або умисне знищення нормативно-правового акта, що призвело до зменшення надходження бюджету або збільшення витрат бюджету всупереч закону

1. *Умисне видання або підроблення, або умисне знищення службовою особою нормативно-правового акта, що призвело до зменшення надходження бюджету або збільшення витрат бюджету всупереч закону у великих розмірах бюджетних коштів,*

– карається штрафом від однієї тисячі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк *від трьох* до п'яти років, або позбавленням волі на строк до *трьох* років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до *двох* років.

2. *Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або щодо бюджетних коштів в особливо великих розмірах,*

– караються *штрафом* від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або позбавленням волі на строк від *трьох* до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до *трьох* років».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Константинов О. О. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України (видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону). *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 3. С. 155–160.

2. Константинов О. О. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». *Юридична наука*. 2019. № 7. С. 199–204.

3. Константинов О. О. Об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 178–182.

4. Константинов О. О. Особливості об'єктивної сторони діяння передбаченого ст. 211 КК України «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». *Юридична наука*. 2020. № 2. С. 181–185.

5. Konstantinov A. Historical aspects of the development of criminal responsibility for the issue of regulatory legal acts that reduce budget reference. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 2. P. 118–122.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Константинов О. О. Кримінальна відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали VII міжвуз. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 18 листоп. 2016 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 216–218.

7. Константинов О. О. Юридичний аналіз злочину, передбачений ст. 211 КК України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали VIII міжвуз. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 16 листоп. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 150–152.

8. Константинов О. О. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 211 КК України (видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону). *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали IX Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 21 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 212–214.

9. Konstantinov A. The objective side of the crime stipulated in art. 211 of the Criminal Code of Ukraine publication of normative legal acts that reduce budget revenues or increase budget expenditures contrary to the law. *Застосування іноземної мови під час викладання кримінально-правових дисциплін* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 5 черв. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 28–29.

10. Константинов О. О. Об'єкт та об'єктивна сторона видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 22 листоп. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 39–42.

11. Константинов О. О. Юридичний аналіз видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону ст. 211 КК України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід,*

проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 72–74.

АНОТАЦІЯ

Константинов О. О. Кримінальна відповідальність за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація є комплексним науковим монографічним дослідженням, у якому висвітлено питання кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати всупереч закону. Проаналізовано теоретичні, методологічні та правові засади предмета дослідження. Здійснено історичний аналіз законодавства України та порівняльно-правове дослідження норм КК зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності за вказані протиправні діяння. Схарактеризовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України, висвітлено особливості їх відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, а також рекомендації щодо практики його застосування.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, державний бюджет, місцевий бюджет, надходження до бюджету, нормативно-правовий акт.

АННОТАЦИЯ

Константинов А. А. Уголовная ответственность за издание нормативно-правовых актов, уменьшающих поступления в бюджет или увеличивающих расходы бюджета вопреки закону. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2021.

Диссертация является комплексным научным монографическим исследованием вопросов уголовной ответственности за издание нормативно-правовых актов, уменьшающих поступления в бюджет или увеличивающих расходы бюджета вопреки закону. В работе проанализированы теоретические, методологические и правовые основы исследования ее предмета. Рассмотрено историческое развитие уголовного национального законодательства об издании нормативно-правовых актов, уменьшающих поступления в бюджет или

увеличивают расходы бюджета вопреки закону. Осуществлен сравнительно-правовой анализ законодательства Украины и зарубежных стран в контексте уголовной ответственности за издание нормативно-правовых актов, уменьшающих поступления в бюджет или увеличивают расходы бюджета вопреки закону. Конкретизированы родовой, видовой и непосредственный объекты анализируемых составов преступлений. Аргументировано, что родовым объектом выдачи нормативно-правовых актов, уменьшающих поступления в бюджет или увеличивают расходы бюджета вопреки закону, являются отношения в сфере служебной деятельности. Видовым объектом уголовного преступления, предусмотренного ст. 211 УК Украины, являются отношения, обеспечивающие легитимное функционирования бюджетной системы Украины. Отношения, которые обеспечивают соблюдение установленного законом порядка издания нормативно-правовых актов, связанных с выполнением государственного и местного бюджетов, выступают основным непосредственным объектом проанализированного деяния. Дополнительным обязательным объектом указанного уголовного преступления является система налогообложения в части установленного порядка введения и взимания налоговых платежей. Обязательным признаком состава уголовного преступления, предусмотренного ст. 211 УК Украины, является предмет правонарушения – нормативно-правовые акты, уменьшающие поступления в бюджет или увеличивающие его расходы вопреки закону, включаемые в бюджеты всех уровней независимо от источника их формирования в случае совершения действий относительно бюджетных средств в крупных размерах.

Доказано, что объективная сторона исследуемого состава уголовного преступления может быть совершена не только путем общественно опасных действий в форме издания вопреки установленному законом порядку нормативно-правового акта, который уменьшает поступление в бюджет или увеличивает расходы бюджета вопреки закону, но и путем подделки или уничтожения таких документов. Указано, что определение структуры, объема доходов и расходов государственного и местного бюджетов является исключительной прерогативой Верховного Совета Украины и органов местного самоуправления.

Исходя из сути действующей сегодня нормы анализируемое уголовное преступление считается оконченным с момента издания должностным лицом соответствующего акта. При этом то обстоятельство, вступил или нет нормативно-правовой акт в законную силу, на данный момент не влияет на признание уголовного преступления законченным.

Исследуемое уголовное правонарушение может быть совершено только специальным субъектом – должностным лицом. Учитывая неполноту законодательной конструкции понятия «должностное лицо», определенного в ч. 3 ст. 18 УК Украины, предложено относить к его кругу также тех лиц, которые постоянно или временно занимают должности, связанные с выполнением контрольно-ревизионных функций или функций государственного финансового контроля, либо выполняют такие функции по специальному полномочию.

Субъективная сторона уголовного преступления, предусмотренного ст. 211 УК Украины, характеризуется умышленной формой вины. При конкретизации признаков интеллектуального и волевого моментов вины данного уголовного

преступления установлено, что виновный должен осознавать признаки предмета уголовного преступления (нормативно-правовые акты, которые уменьшают поступления в бюджет или увеличивают расходы бюджета вопреки закону) и собственные общественно опасные деяния, их содержание, а также направленность. Волевой момент вины исследуемого уголовного преступления заключается в желании совершить соответствующие общественно опасные деяния.

Доказана необходимость конкретизировать форму вины в тексте исследуемой уголовно-правовой нормы путем дополнения абзаца ч. 1 ст. 211 УК Украины перед словом «издание» словом «умышленное». Раскрыты особенности разграничения преступлений, предусмотренных ст. 211 УК Украины, и смежных преступлений, предусмотренных ст. ст. 210, 212, 222, 364, 365, 367 УК Украины. Разработаны правила квалификации по совокупности и при конкуренции уголовно-правовых норм. Сформулированы предложения по совершенствованию законодательства и рекомендации по практике его применения.

Ключевые слова: уголовная ответственность, государственный бюджет, местный бюджет, поступления в бюджет, нормативно-правовой акт.

SUMMARY

Konstantinov O. O. Criminal responsibility for the publication of regulatory acts that reduce budget revenues or increase budget expenditures contrary to the law. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the Candidate of Legal Sciences degree on specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; penal law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

This dissertation is a comprehensive scientific monographic study of issues of criminal responsibility for the publication of regulatory acts that reduce budget revenues or increase budget expenditures contrary to the law. A research of theoretical, methodological and legal principles of the subject of research has been done. The historical analysis of the legislation of Ukraine and comparative study of norms of Criminal Codes of foreign countries with regard to criminal responsibility for the publication of regulatory acts that reduce budget revenues or increase the budget expenditures contrary to the law has been accomplished. Objective and subjective features of the body of criminal offense stipulated by Art. 211 of the Criminal Code of Ukraine, peculiarities of their separation from adjacent criminal offenses have been highlighted. Suggestions to improve criminal responsibility for the publication of regulatory acts that reduce budget revenues or increase budget expenditures contrary to the law as well as recommendations on the practice of its application have been formulated.

Keywords: criminal responsibility, state budget, local budget, budget revenues, regulatory act.